

*Raport: Konsekwencje wprowadzenia euro (na przykładzie Niemiec).
Nastroje dotyczące wprowadzenia euro w Polsce.*

Politologia, PUW 2008

Wojciech St. Mościbrodzki,

www.wojmos.com wojmos@wojmos.com

1 Ocena wpływu przyjęcia euro na gospodarkę Niemiec

Niemcy są jednym z przykładów, że choć generalnie wejście do unii jest czynnikiem stymulującym wzrost gospodarczy, to efekt ten może być silniejszy lub słabszy. Generalnie, najsilniej na ujednoczeniu waluty zyskują państwa słabsze – a także te, w których stopy procentowe są wyższe. Dzieje się tak dlatego, że po ujednoczeniu powstaje luka popytowa, której naturalnym efektem jest reakcja podaży (wzrost PKB). Z drugiej strony, ułatwienia w handlu wewnątrzspółnotowym i zwiększenie potencjału obszaru dzielącego walutę stanowią istotne wzmocnienie dla eksportu poza obszar unii monetarnej. Warto także podkreślić, że Niemcy w połowie lat 90-tych przeżywały problemy związane z obciążeniami socjalnymi i spadkiem konkurencyjności, co należy uznać za czynnik zewnętrzny w stosunku do zmian w systemie walutowym.

Innymi słowy, w gospodarce Niemiec nastąpiło wzmocnienie pozycji eksportowej przy jednoczesnym zbliżeniu wielu parametrów makroekonomicznych do średniej EU (należy jednak podkreślić, że nie było to wynikiem osłabienia gospodarczego, ale podniesieniem tempa rozwoju pozostałych członków).

Problemem Niemiec było także i to, że przed ich przystąpieniem do UW pozostałe państwa dokonały znacznej deprecjacji swojej waluty. Oznaczało to, że przelicznik walutowy był w przypadku Niemiec znacznie mniej korzystny. Utrzymywanie silnej waluty przed 1999 przyciągało kapitał do kraju, ponieważ z wypowiedzi przedstawicieli rządu i banku centralnego wynikało że kurs monetarny jest stabilny, co znacząco podnosiło atrakcyjność rynku inwestycji (deprecjacja oznacza poważne zaburzenie sfery finansów).

Dzięki takiej polityce można było podtrzymywać gospodarczy, ale było to jedynie odwleknięcie problemów, bowiem w Niemczech cały czas istniały istotne fundamentalne problemy – m.in. sztywność wydatków socjalnych i koszty pracy (które były w sferze realnej nawet o 30% wyższe niż we Francji). Kosztów pracy nie można było zrównoważyć wzrostem wydajności pracy – bowiem w Niemczech był on już stosunkowo wysoki. Oczywiście w przypadku Niemiec poważnym problemem była także konieczność wydatkowania istotnych środków na integrację dramatycznie słabego gospodarczo i infrastrukturalnie obszaru NRD (było to źródłem problemów monetarnych lat 1990-93). Koszty te były przyczyną balansowania Berlina na krawędzi konwergencyjnego kryterium deficytowego.

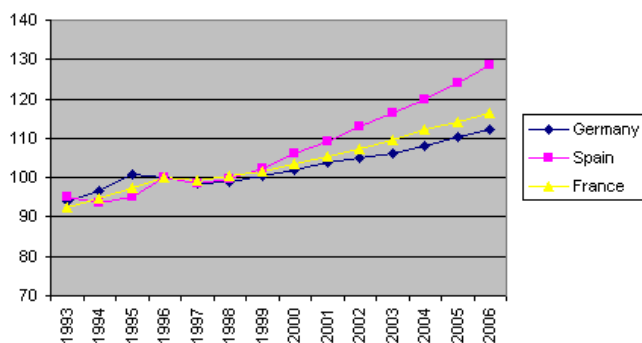
Niemniej jednak, oceniając wpływ wejścia do strefy euro w przypadku Niemiec, należy podkreślić, że był on pozytywny.

Dobrym dowodem na siłę wzmacniającą potencjał gospodarczy (wzrost PKB pochodzący od samego tylko uwolnienia się od kosztów transakcyjnych szacuje się na 0.5-1.0%) jest obserwacja wzrostu parytetu siły nabywczej. Zgodnie z powyższymi uwagami, w przypadku Niemiec był on najsłabszy, ale i tak widać wyraźną zmianę trendu na przełomie stulecia (wcześniejszy wzrost jest przejawem dyskontowania zbliżającej się unii walutowej).

Wzrost parytetu siły nabywczej po wprowadzeniu Euro:

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Germany	94,1	96,8	100,7	100	98,7	99,0	100,4	101,8	103,7	105,1	106,2	108,1	110,2	112,1
Spain	95,1	93,4	95,2	100	98,7	99,7	102,4	106,0	109,0	112,9	116,4	119,9	124,0	128,4
France	92,6	94,9	97,5	100	99,4	100,3	101,5	103,3	105,2	107,2	109,5	112,1	114,2	116,4

Źródło: Eurostat, 1996=100

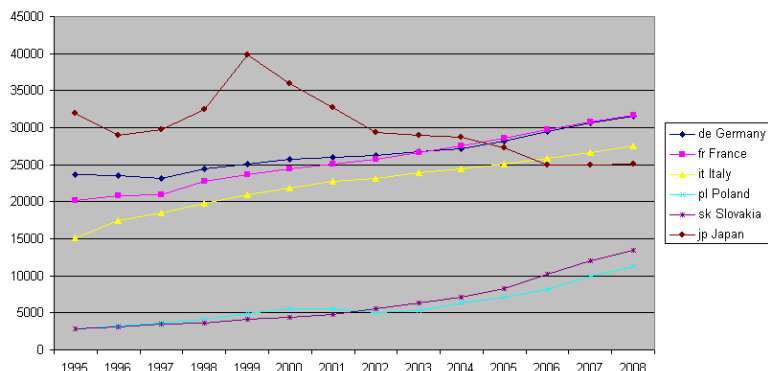
Źródło: Eurostat, opracowanie własne

Pozytywny wpływ unii monetarnej widać też na przykładzie zmian PKB. W poniższej tabeli przedstawiono zmiany dla wybranych krajów UW, Japonii i krajów, w których euro nie zostało przyjęte. Jak widać, od 1998 roku (dyskonto wprowadzenia wspólnej waluty) zmienia się tempo rozwoju gospodarki. Podobnego efektu nie można zanotować ani na Słowacji, ani w Polsce. Tymczasem w niektórych silnych do tej pory krajach pojawia się nawet stagnacja – przykładem jest Japonia.

PKB per capita Eur

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
DE	23600	23500	23200	24500	25100	25700	26000	26200	26800	27200	28200	29500	30600	31500
FR	20200	20800	21000	22700	23700	24500	25100	25700	26600	27500	28600	29800	30800	31700
IT	15100	17400	18500	19800	20900	21900	22700	23200	23900	24400	25100	25900	26700	27500
PL	2800	3200	3600	4100	4900	5600	5500	5000	5300	6400	7100	8100	10000	11200
SK	2800	3100	3500	3600	4100	4400	4800	5500	6300	7100	8300	10200	12000	13500
jp Japan	32000	29000	29800	32400	39800	36000	32700	29300	29000	28700	27300	25000	25000	25100

Źródło: Eurostat

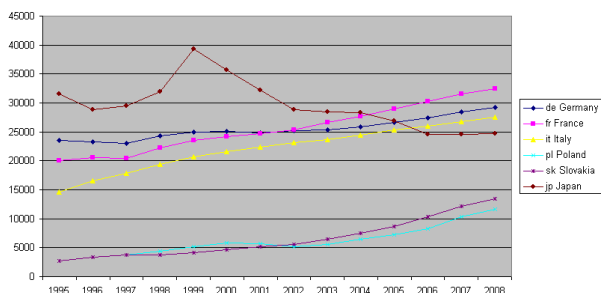
Źródło: Eurostat, opracowanie własne

Rozwój gospodarczy ma podstawy zarówno w eksporcie, jak i we wzmożonym popycie krajowym. W stosunku do tego ostatniego miernika widać wyraźny przełom na rok przed wprowadzeniem wspólnej waluty (w innych krajach to zjawisko nie występuje).

Popyt krajowy per capita, w Euro

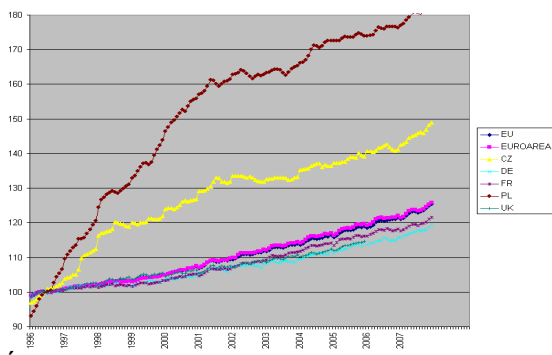
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
de Germany	23500	23300	23000	24300	25000	25100	24800	25200	25400	25800	26600	27400	28400	29200
fr France	20000	20500	20400	22200	23500	24200	24700	25400	26600	27700	29000	30300	31500	32400
it Italy	14600	16600	17800	19400	20700	21600	22400	23100	23700	24400	25300	26000	26800	27600
pl Poland	2700	3300	3800	4400	5200	5800	5700	5200	5500	6500	7300	8300	10300	11600
sk Slovakia	2700	3400	3800	3700	4200	4700	5200	5600	6500	7500	8600	10300	12100	13400
jp Japan	31500	28900	29500	31900	39300	35700	32200	28900	28500	28300	26900	24600	24600	24700

Źródło: Eurostat

Źródło: Eurostat, opracowanie własne

Interesująca sytuacja występuje także w sferze inflacji HCIP. Widać wyraźnie, że około roku 2000 tempo wzrostu cen w obszarze euro jest niższe niż w krajach poza unią. Oczywiście, można wskazać na fakt, że kraje twardego rdzenia UE, które nie wprowadziły euro mają charakterystyki HCIP zbliżone do eurostrefy, ale czynnikiem decydującym jest tu zapewne ściśle powiązanie ich gospodarek z eurolandem. Warto pamiętać, że euro wprowadziły m.in. Francja, Włochy i Niemcy – a więc kraje z grupy G7, skupiające dużą część potencjału gospodarczego EU.

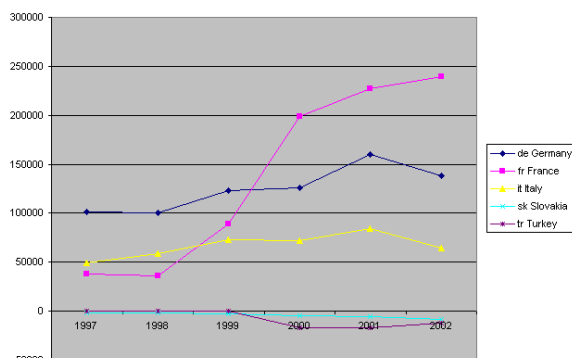
Źródło: Eurostat, opracowanie własne

Wprowadzenie wspólnej waluty – euro było także oznaką polepszenia stabilności krajów, które tego dokonały. Prowadzi to do zwiększenia atrakcyjności ich gospodarek, w rezultacie czego można zaobserwować wzrost inwestycji bezpośrednich (FDI). Warto także zwrócić uwagę, że w przypadku Niemiec ten wzrost nie był tak dramatyczny, jak w przypadku Francji, ale i tak wyniósł około 50% (!) w ciągu 2 lat (FDI netto).

Inwestycje (FDI) netto w mln EUR:

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
de Germany	101140	100722	122822	126032	159620	138004
fr France	37800	35900	89019	199157	227421	239153
it Italy	49234	58387	72878	72249	84385	64858
sk Slovakia	-1673	-2145	-2872	-4734	-5918	-8084
tr Turkey	0	0	0	-16702	-17129	-12458

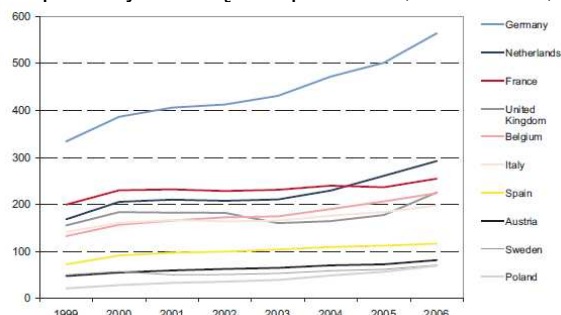
Źródło: Eurostat

Źródło: Eurostat

Interesująco kształtuje się trend rozwoju eksportu wewnątrzspółnotowego. W tym przypadku Niemcy okazały się nawet liderem wzrostu po wprowadzeniu UW. Należy sądzić, że stało się tak dlatego, że decydującym czynnikiem stał się potencjał makroekonomiczny, a nie stymulujący wpływ obniżek stóp procentowych.

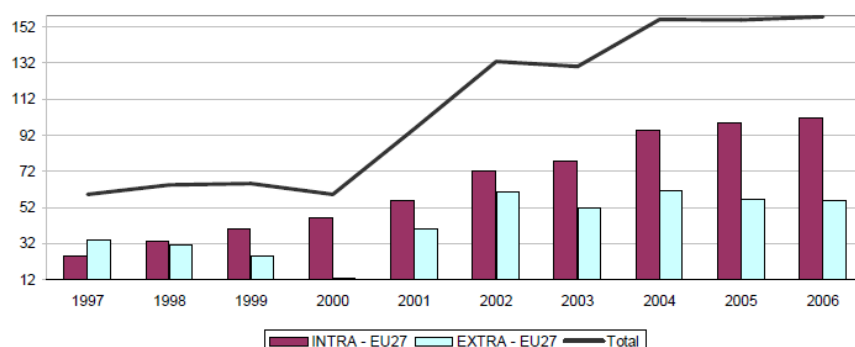
Eksporterzy wewnątrzspółnotowi, 1999-2006, w mld euro

Źródło: Eurostat

Doskonałym przykładem skoku jakościowego, który dokonał się w gospodarce Niemiec po wprowadzeniu euro jest saldo obrotów bilansu handlowego (ponad 100% wzrostu w ciągu 2 lat). Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że efekt ten był szczególnie mocny w dziedzinie wymiany wewnątrz EU-27. Oznacza to, że w przypadku Niemiec poprawiła się konkurencyjność i atrakcyjność gospodarki.

Bilans handlowy Niemiec 1997-2006

Źródło:

Obroty Niemiec z partnerami EU-27

Partner	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
INTRA - EU										
EU25	24,767	32,764	39,773	45,704	54,290	70,738	76,336	92,468	96,136	97,721
EU27	25,139	33,480	40,307	46,481	55,547	72,147	77,797	94,524	98,946	101,614
Belgium (1)	-2,245	945	483	412	-291	-5,525	-2,620	-3,035	-2,944	-6,403
Bulgaria	113	207	250	303	381	467	492	638	806	866
Czech Republic	1,404	940	-91	-68	478	-176	-640	1,243	1,402	535
Denmark	393	1,025	980	299	1,110	1,649	1,383	609	1,621	2,843
Estonia	109	221	103	110	242	251	242	369	631	949
Finland	252	296	344	192	233	394	230	387	810	521
France	1,578	1,906	2,432	3,017	3,474	3,448	4,006	4,702	4,620	4,988
Germany	3,770	5,826	8,700	11,061	13,122	14,485	16,383	19,264	22,033	22,333
Greece	4,736	6,485	12,010	15,570	18,709	19,950	18,623	22,235	24,855	22,557
Italy	2,575	3,546	5,390	9,603	12,221	14,157	14,800	16,209	17,827	17,655
Ireland	252	296	344	192	233	394	230	387	810	521
Lithuania	120	257	155	224	337	499	478	472	607	898
Luxembourg	385	442	240	340	568	848	888	777	813	1,223
Malta	:	:	681	731	747	734	633	889	766	750
Netherlands	528	636	15	360	-899	-515	-17	252	-171	204
Poland	30	48	15	80	-32	13	47	191	121	42
Portugal	-12,853	-13,926	-14,616	-21,843	-20,555	-17,826	-17,394	-20,038	-27,070	-30,316
Romania	8,533	8,787	9,299	11,150	12,017	11,858	13,234	15,052	15,825	17,941
Slovakia	3,309	4,044	3,253	2,714	1,856	2,073	608	3,001	5,453	7,754
Slovenia	467	1,120	1,211	1,009	1,097	1,691	1,547	2,280	3,387	3,323
Spain	259	509	254	474	966	942	978	1,418	2,002	3,027
Sweden	-236	-58	-216	-177	-59	-82	174	-372	423	431
United Kingdom	208	94	-343	-80	-207	-914	-2,055	-1,750	-902	293
Other EU27	365	648	1,258	1,912	1,544	1,283	617	1,202	1,971	1,639
EU27	3,217	3,099	3,596	3,640	4,064	4,687	4,774	5,551	5,839	5,648
EU27	10,577	12,694	12,856	12,430	15,359	20,276	23,691	24,989	20,607	22,822

Źródło: Eurostat, Statistical yearbook

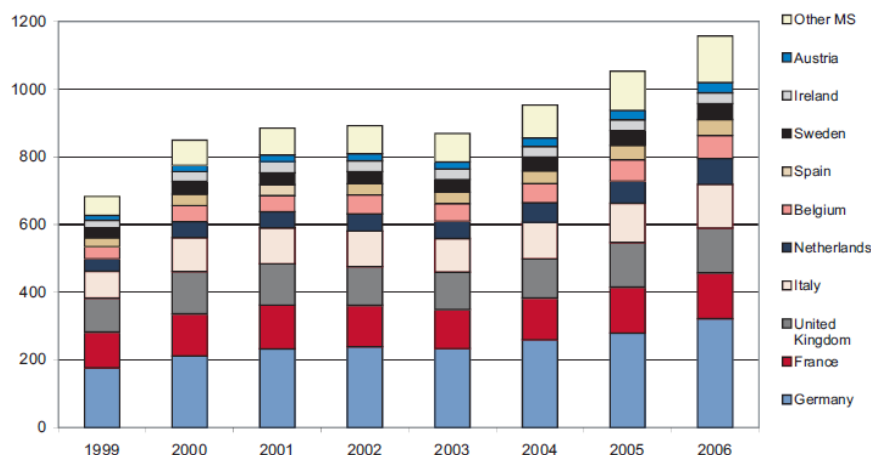
Eksport Niemiec do krajów poza-EU, w mln Euro

Years	Partner															
	Extra EU25	Extra EU27	Norway	Switzerland	Russia	United States	Canada	China	Japan	Hong Kong	Cand. countries	Medit. Basin	Latin America	OPEC	DAE	ACP
Value (Mio euro)																
1996	150,783	148,717	3,488	10,798	5,097	31,489	2,207	5,894	11,099	3,342	9,551	14,572	9,536	8,730	20,051	4,980
1997	169,898	167,737	3,838	20,281	8,359	38,984	3,411	5,406	10,426	4,022	10,900	16,825	11,920	10,155	20,771	5,347
1998	173,787	171,016	4,329	21,079	7,362	45,579	3,500	6,044	9,297	3,337	11,399	16,830	13,758	9,726	16,104	5,850
1999	178,883	175,968	3,903	22,807	5,057	51,425	3,380	6,949	10,367	3,307	10,083	16,443	13,176	9,113	16,900	6,477
2000	214,211	210,833	4,289	25,596	6,660	61,765	4,293	9,459	13,195	4,162	13,339	19,850	14,431	10,729	21,825	6,909
2001	238,391	232,237	4,902	27,489	10,268	67,824	5,247	12,118	13,103	4,235	11,905	17,929	15,717	13,670	22,126	8,306
2002	242,992	238,545	4,620	26,701	11,373	68,263	5,836	14,570	12,576	4,257	14,033	19,808	14,103	14,686	22,876	8,775
2003	238,066	233,263	4,493	26,008	12,119	61,653	4,878	18,264	11,888	3,969	15,004	20,924	12,503	14,006	22,205	8,568
2004	265,167	256,207	5,167	27,916	14,987	64,860	4,915	20,991	12,718	4,048	20,166	25,076	13,831	16,727	23,975	9,702
2005	285,862	278,779	5,854	29,014	17,151	68,781	5,468	21,165	13,268	4,045	21,985	28,076	16,218	19,023	24,562	10,326
2006	335,912	326,581	6,586	34,352	23,221	77,528	6,429	27,426	13,837	4,784	26,492	29,867	18,520	21,067	28,164	11,509
Annual variation (%)																
02/01	2.8	2.7	-5.8	-2.9	10.8	0.6	7.4	20.2	-4.0	0.5	17.9	10.5	-10.3	7.4	3.4	5.6
03/02	-2.0	-2.2	-2.7	-2.6	6.6	-9.7	-13.4	25.4	-5.5	-6.8	13.3	5.6	-11.3	-4.6	-2.9	-2.4
04/03	11.4	11.1	15.0	7.3	23.7	5.2	0.7	14.9	7.0	2.0	26.8	19.8	10.6	19.4	8.0	13.2
05/04	7.8	7.6	9.4	3.9	14.4	6.0	11.3	0.8	4.3	-0.1	9.0	4.0	17.3	13.7	2.6	6.4
06/05	17.5	17.1	16.5	18.4	35.4	12.7	17.6	29.6	4.3	18.3	20.5	14.5	14.2	10.7	14.5	11.5

Źródło: Eurostat, Statistical yearbook

Pozytywne efekty wprowadzenia euro dla gospodarki widać także po rosnącym udziale Niemiec w handlu wewnętrznym:

Eksport wewnętrzny w strefie EU-27

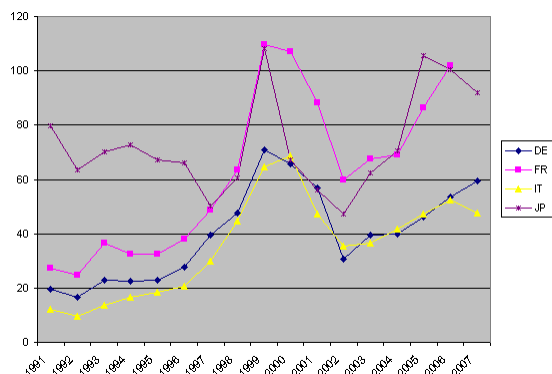
Źródło: Macroeconomic fluctuations and bank lending: evidence for Germany and the euro area

Z kolei na giełdzie, która podlega wpływom znacznie bardziej płynnego kapitału zmiana *terms of trade* wynikająca z obniżki stóp procentowych (jak pamiętamy były one stosunkowo niskie w Niemczech jeszcze przed zmianą waluty) prowadzi do szybkiej reakcji. Widać to było zwłaszcza na przykładzie Niemiec (choć giełda włoska zmniejszyła współczynnik kapitalizacji w podobnym stopniu). Obniżenie stóp prowadziło też początkowo do odpływu kapitału spekulacyjnego (dopiero po trzech latach eurogospodarka zaczęła odrabiać straty).

Kapitalizacja giełdy jako procent PKB

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
DE	19,48	16,64	22,86	22,68	22,73	27,66	39,35	47,68	71,02	65,6	56,96	30,73	39,53	39,75	46,15	53,5	59,43
FR	27,37	24,9	36,64	32,34	32,42	38,1	48,79	63,64	109,61	106,9	88,1	59,93	67,41	69,09	86,37	101,89	:
IT	12,25	9,5	13,76	16,77	18,62	20,86	30,01	44,52	64,46	68,71	47,44	35,36	36,5	41,74	47,37	52,6	47,78
UK	90,52	92,47	123,11	106,65	119,01	141,84	159,44	152,85	211,11	182,53	149,3	101,74	119,01	118,72	144,05	150,42	130,5
JP	79,7	63,64	70,01	72,82	67,23	65,99	50,24	60,64	108,12	67,1	56,11	47,42	62,46	70,46	105,73	100,52	92,03

Źródło: Eurostat

Źródło: Eurostat

Stopy procentowe banku centralnego

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ea Euro area	2	3,75	2,25	1,75	1	1	1,25	2,5	3
hu Hungary	12,25	9,75	8,25	7,5	11,5	8,5	5	7	6,5
pl Poland	-	-	-	4,75	3,75	5	3	2,5	3,5
sk Slovakia	-	6,25	6	5	4,5	2,5	2	3,25	2,25

Źródło: Eurostat - Wahania stóp procentowych (06.1996 = 100)

Podsumowując: na przykładzie Niemiec można wskazać na wiele pozytywnych efektów wprowadzenia euro, mając jednakże na uwadze, że kraj ten, jako największa i najsilniejsza gospodarka UW nie jest najlepszym miernikiem oceny jakości całej strategii (pozycja kraju zmniejsza pozytywny wpływ), a także że wchodził do strefy euro przy niekorzystnym nadwartościowaniu waluty. Za najważniejsze korzyści należy uznać zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej, konkurencyjności gospodarki i obniżenie kosztów handlowych. Z kolei niebezpieczeństwo wprowadzenia euro może przejawiać się impulsami inflacyjnymi (zwłaszcza w towarach niskocennych) i ryzykiem wybrania nieodpowiedniego kursu przeliczeniowego.

2 Analiza oczekiwań i obaw związanych z włączeniem Polski do systemu euro

Problem postrzegania wprowadzenia euro w Polsce w dość zasadniczy sposób różnicuje się w zależności od segmentu społecznego. Generalnie, największe poparcie ma wśród przedsiębiorców i osób z wyższym wykształceniem, choć determinanty poparcia są zapewne różne wśród tych grup. Osoby prowadzące działalność gospodarczą wskazują przede wszystkim na szanse związane z polepszeniem się wskaźników makroekonomicznych, z napływem inwestycji, z uproszczeniem zasad wymiany handlowej.

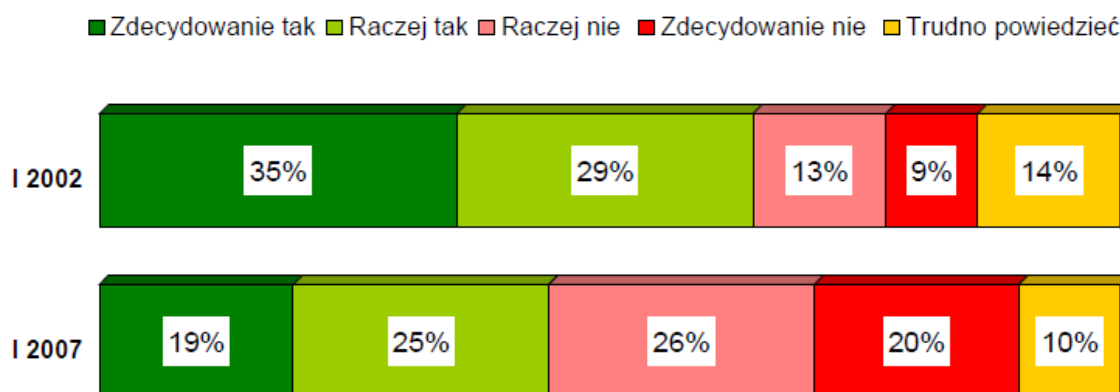
Wśród osób lepiej wykształconych, ale nie związanych bezpośrednio z sektorem przedsiębiorstw, dominuje generalny optymizm gospodarczy (bez wskazywania na konkretne merytoryczne aspekty wejścia do unii walutowej), przekonanie o politycznych konsekwencjach wyboru (wzmocnienie związków z UE), świadomość konieczności realizacji zobowiązań akcesyjnych etc.

Osoby niezdecydowane w tych dwóch segmentach oczekują merytorycznej, rzeczowej dyskusji i przedstawienia konkretnych argumentów.

Wśród osób niezainteresowanych polityką i gospodarką mogą dominować postawy obojętne. Oznacza to, że ludzie ci skoncentrowali się zwykle na problemach bieżących i nie dostrzegają związku pomiędzy zmianą waluty, a ich przyszłą i bieżącą sytuacją życiową.

Osoby o najniższym wykształceniu są najbardziej podatni na emocjonalne argumenty. W tej grupie występują zarówno osoby popierające szybkie wprowadzenie euro, jak i te, które oczekują odłożenia tej decyzji lub w ogóle zrezygnowania z niej (pomijając sprzeczność tego rozwiązania z polskimi zobowiązaniami prawnymi). Ponieważ kwestia wejścia do unii walutowej coraz mocniej staje się w Polsce elementem budowy tożsamości politycznej, jest jasne, że coraz mocniej skonfliktowane strony będą odchodzić od dyskusji merytorycznej, w stronę ideową.

RYS. 2. CZY ZGODZIŁ(A)BY SIĘ PAN(I) NA ZASTĄPIENIE POLSKIEGO PIENIĄDZA (ZŁOTEGO) WSPÓLNYM DLA WIELU PAŃSTW UNII EUROPEJSKIM PIENIĄDZEM – EURO?

Źródło: CBOS

Niezależnie od wyraźnych preferencji w poszczególnych segmentach, projekt przystąpienia Polski do strefy euro nie jest przyjmowany jednoznacznie w żadnej z grup społeczno-demograficznych. Stosunkowo najwięcej zwolenników przyjęcia euro notujemy wśród ludzi młodych, mających od 18 do 24 lat (51%) i od 25 do 34 lat (54%), ale także wśród osób w wieku od 45 do 54 lat (52%), mieszkańców największych miast (51%), badanych z wykształceniem średnim (55%) i osób stosunkowo najlepiej sytuowanych – o miesięcznych dochodach per capita powyżej 1200 zł (59%). Za wprowadzeniem euro w naszym kraju częściej opowiadają się mężczyźni (49%) niż kobiety (38%) (za: CBOS).

Główne oczekiwania Polaków związane z wprowadzeniem nowej waluty to:

- ❖ Polepszenie perspektyw makroekonomicznych, w tym: ułatwienia w wymianie handlowej (73%), łatwiejsze dokonywanie zakupów (70%) ułatwienia w operacjach bankowych (67%), zwiększenie stabilności waluty (65%), ogólny rozwój gospodarczy (48%), wzrost wartości pieniądza (43%),
- ❖ Ułatwienia w sferze osobistej: poprawy warunków brania kredytów (41%), ułatwień w podróżowaniu (88%¹), ułatwień w kontaktach z innymi krajami (87%),

Główne zastrzeżenia i obawy Polaków związane z wprowadzeniem nowej waluty to:

- ❖ Utrata suwerenności (sfera wartości)
- ❖ Utrata kontroli nad pieniądzem (sfera ekonomii)
- ❖ Ryzyko drożyzny (czyli inflacji)
- ❖ Ocena efektów potencjalnego wprowadzenia euro jest zmanipulowana przez rząd
- ❖ Konieczność zmiany konstytucji
- ❖ Chaos przeliczeniowy w okresie przejściowym
- ❖ Fakt, że zyskają głównie przedsiębiorcy
- ❖ Inne, niejasne i niesprecyzowane zagrożenia

¹ Według badania z 2006, por. Przybyszewski K.

3 Bibliografia

- Haczek, W. Łasut A. Niemiecka droga do euro. Koszty i korzyści. www.zarz.agh.edu.pl/ alasut/files/DrogaDoEuroNiemcy.doc
- Eurostat, External and intra-European Union trade, Statistical yearbook — Data 1958-2006, epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CV-07-001/EN/KS-CV-07-001-EN.PDF
- Eickmeier S., Hofmann B. Macroeconomic fluctuations and bank lending evidence for Germany ideas.repec.org/p/zbw/bubdp1/5098.html
- Baldwin R., DiNino V., Study on the Impact of the Euro on Trade and Foreign Direct Investment, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12590_en.pdf
- Eurostat,
epp.eurostat.ec.europa.eu
- Dyson K., Germany and the Euro: Redefining EMU and Managing Uncertainty and Contingency, <http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Filetoupload,38441,en.pdf>
- Sinn H., The Euro, Interest Rates and European Economic Growth, <http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoContent/N/rts/rts-mitarbeiter/IFOMITARBSINNCV/CVSinnPDF/CVSinnPDFPolicyContrib/FORUM3-00SINN-KOLL.PDF>
- Deutsche Bundesbank, German intra-euro-area trade: cyclical effects and structural determinants, http://www.bundesbank.de/download/volkswirtschaft/mba/2007/200703_mba_en_intraeuroareatrade.pdf
- Katinka Barysch, Germany – the sick man of Europe?, http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_germany_man_kb.pdf
- Gianluca Cafuso, The Euro's Influence Upon the Trade <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp941.pdf>
- Barrell R. , Holland D. , The impact of EMU on growth in Europe, <http://www.niesr.ac.uk/pubs/DPS/dp314.pdf>
- ECB, Raport o Konwergencji, maj 2008 <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr200805pl.pdf>
- Rostowski J. Euro Uwiera Niemców, <http://www.case.com.pl/dyn/plik--1460225.pdf>
- Przybyszewski K. Co Polaków czeka w związku z wprowadzeniem euro? <http://www.nbportal.pl/pl/np/euro/euro-w-polsce/informacje-praktyczne/co-polakow-czeka-w-zwiazkuz-z-euro>
- Strumidło P. Polacy chcą wprowadzenia euro <http://www.e-lama.pl/artykuly/7881/Polacy-chca-wprowadzenia-euro/>
- Halina Kochalska, Błażej Dowgielski Polacy są nabijani w euro http://www.dziennik.pl/gospodarka/article206100/Polacy_sa_nabijani_w_euro.html
- Powalski G. Wprowadzenie waluty euro: 52% Polaków za <http://www.egospodarka.pl/34094,Wprowadzenie-waluty-euro-52-Polakow-za,1,11,1.html>
- NBP: NBP: Euro uderzy Polaków po kieszeni <http://www.money.pl/pieniadze/wiadomosci/artkul/nbp;euro;uderzy;polakow;po;kieszeni,159,0,353695.html>
- Dziennik Kiga M. Polacy chcą euro od 2011 r. http://wiadomosci.wp.pl/title,Polacy-chca-euro-od-2011-r,wid,10356753,wiadomosc_prasa.html?ticaid=16c76
- GW, red. Polacy nie chcą euro <http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,69866,4286302.html>
- Money Expert, Wprowadzenie euro: jakie korzyści i straty? <http://www.finance.egospodarka.pl/19798,Wprowadzenie-euro-jakie-korzysci-i-straty,2,48,1.html>
- CBOS, OPINIE O WPROWADZENIU EURO, BS/14/2007 http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2007/K_014_07.PDF